

Struktura literárního díla

Literární dílo tvoří tři složky: jazyk, téma, kompozice.

1. Jazyk – V umělecké literatuře se jazyk uplatňuje jinak než při předávání praktických informací.

Využívá se spisovný i nespisovný (obecná čeština, nářečí, slang, argot), slova stylově neutrální i stylově zabarvená (neologismy, archaismy, historismy, poetismy), slohové postupy (vyprávěcí, popisný, výkladový, úvahový).

Důležitou roli hrají **obrazná pojmenování**, v nichž je využíváno mnohoznačnosti slov. Patří sem tropy a figury.

Tropy = jazykové prostředky založené na přenášení významu. Rozlišujeme dva druhy tropů – metaforu a metonymii.

Metafora = přenesení významu na základě podobnosti, je častá v poezii, hlavně v lyrice - skleněná loď, démanty hvězd.

Personifikace = zosobnění, lidské vlastnosti a činy se přenáší na neživé věci, např. Praha, matka měst, Vánoce klepou na dveře, stromy šeptaly.

Synestezie = záměna vjemů různých smyslů: sladká slova, cítit hudbu.

Básnický přívlastek a) **epiteton constans** = **ustálený** - v lidové poezii, stálá vlastnost, např. bílý sníh, hloupý Honza.

b) **epiteton ornans** = **ozdobný**, např. růžový večer, bouřlivý rok.

Oxymóron – spojení slov která si přímo odporují, např. svítání na západě, mrtvé milenky cit.

Přirovnání – je založeno na stejném principu jako metafora, slouží ke zvýšení názornosti, skládá se ze tří částí:

1. pojmenování přirovnávaného jevu
2. gramatické vyjádření srovnání – pomocí předložek **jako**, **co**, **než**, stupňování
3. pojmenování jevu, k němuž se přirovnává
např. spí **jako** dudek, oči **jako** dva pecny, slzy **co** perly, rychlejší tebe

Zvukomalba = (onomatopoeie) zvuková metafora – napodobení zvuku slovy

Erben: Vodník: ...a na topole podle skal zelený mužík zatleskal

Poznámka: další zvukové prostředky: eufonie (libozvuk) x kakofonie (nelibozvučnost – smršť, smrt)

Metonymie – přenesení pojmenování na základě věcné spojitosti, např. hrají Shakespeara.

Synekdoha – druh metonymie, **zaměňuje část za celek a naopak**, např. co se ty ruce napracovaly.

Perifráze = vyjádření opisem, např. den sedmý = neděle.

Hyperbola – **nadsázka**, zveličení významu: stokrát jsme tě prosila, les komínů.

Litotes = **použití dvou záporů**, tj. popírám opak - nemohu nepochválit.

Ironie – autor myslí pravý opak toho, co říká (posměšně vtipné vyjádření, při němž jsou užitá slova v opačném významu): to se ti povedlo, ty chytráku. Zesílená ironie = sarkasmus.

Eufemismus – **zjemnění výrazu**, např. místo zemřel – zesnul, odešel, opustil nás navždy.

Symbol – znak, který zastupuje abstraktní pojem, např. světlo (dobro, absolutní spravedlnost, naděje), tma (zlo, smrt), srdce=láska, různé antické a biblické postavy – Adam – počátek.

Alegorie = **jinotaj**, **utajení skutečného obsahu**, např. v bajkách. Nejdříve lidé měli obavy z magických sil, později se báli vyjádřit své politické názory (Čech: Slavie, Evropa)

Figury = zvláštní obraty větné stavby (opakování slov, hromadění hlásek aj.), zdůrazňují myšlenku, nemění význam slov.

Zvukové figury: aliterace, anafora, epifora, epanastrofa, epizeuxis

Aliterace – opakování hlásek na začátku po sobě jdoucích slov - Plyne peníz po penízku.

Anafora - opakování slov na začátku veršů - Vždycky jsem na vás vzpomínal. Vždycky jsem se k vám v duchu vracel.

Epifora - opakování slov na konci veršů - Už nejsem dítě, nemyslím jako dítě, nechovám se jako dítě...

Epanastrofa (=palilogie) opakování na konci verše/věty a na začátku následujícího verše/věty, např. „Už nastal ten čas. Čas, kdy se každý musí rozhodnout.“

Epizeuxis - opakování slov uprostřed veršů, např. Wolker: „Utichly továrny, utichly ulice“.

Paronomázie = nahromadění slov odvozených od téhož kmene: „rejděte rejdivý rej“ (V+W).

Syntaktické figury: inverze, paralelismus, antiteze, gradace, elipsa, apoziopse.

Antiteze = paradox – rozvedené přirovnání prostřednictvím protikladu:

Výchozí motiv	Vzav se tu odněkud kůň vyjíždí,
Jeho popření	on nevyjíždí
Nový obraz, přirovnání	on větrem letí (Čelakovský)